

Historie/Jyske Samlinger, Bind 4. række, 4
(1924)

Strid om Valg af Tingsteder for Gørding-Malt og Tyrsting-Vrads Herreder.

Hans Knudsen.

Som meddelt i Afhandlingen om gamle jyske Tingsteder m. v. (Jyske Samlinger 4, 111, S. 354 ff.) var det allerede vanskeligt nok at finde Steder for Rettens Pleje, der passede alle et Herreds Beboere, hvorfor Tingene idelig flyttedes fra Sted til Sted inden for Herredet, men det blev ikke nogen lettere Opgave at stille alle tilfreds, efter at Regeringen i 1680erne begyndte at nedlasgge de enkelte Herreder og Birker og forene dem til større Retskredse, thi som oftest maatte jo det nye Tingsted blive fjærnt fra, hvor Beboerne af det fordums selvstændige Herred paastod „af Arilds Tid" at have søgt Ting.

Af de efterfølgende Beretninger viser den om Gørding og Malt Herreder navnlig, hvor vanskeligt Sammenlægningen af dem fuldbyrdedes, og den anden om Tyrsting og Vrads Herreder fra en lidt senere Tid, hvor haabløst forviklet Flytningsspørgsmaalet under særligt komplicerede Forhold kunde blive mellem stædige Mennesker paa en Tid, der endnu savnede ordentlige Kort til en for alle vitterlig Udmaaling af Distancerne.

Side 195

I.

Gørding-Malt Herreders Sammenlægning.

En Gang i trettende Aarhundrede udsøndredes et Herred af det gamle store Malt Herreds vestlige Del og fik Navn efter Gørding By, og dets Tingsted laa i Tinglund Ris paa Sønder Gørding Hede¹), muligt har det dog ogsaa en Periode ligget paa Skellet mellem Hunderup og Ilsted Marker, hvor der findes en Gravhøj, som hedder Tinghøj²), men efter om ved 400 Aars Tilværelse som selvstændig Jurisdiktion skulde det atter forenes med Moderherredet i Henhold til Reskript af 16. December 1684.

Som man kunde vente det, synes ogsaa Malt Herreds Ting at have været holdt paa forskellige Steder. 1638 omtales det som liggende i „Hulvad Skov, som

hedder Hessel", i Brørup Sogn, men i den anden Ende af Herredet paa Stendrup Mark i Føvling Sogn ligger Tingbjærg Hede og Tingbjærg Dal, og ved Malt Kirke laa endnu i 1635 Tingblok Ager, som O. Nielsen endda formoder har været Herredets allerældste Tingsted, fordi det ligger i den By, som Herredet har Navn efter. Dog turde det være usandsynligt, at Tinget kunde være holdt her i den fjærne Fortid, da Gørding Herred endnu ikke havde udskilt sig, thi Afstanden fra Dårum ved Havet i Vest til Malt i Herredets østlige Del vilde blive umulig stor for dem, der boede Vester ude. Under Bestræbelserne for at finde et egnet Tingsted for de atter forenede Herreder kæmpedes der fra en Side kraftigt for Malthøj. Denne ligger paa et trebundet Sogneskel paa Grænsen mellem Herrederne og i Midtpunktet for begge Herreder, saa det kunde være

2) Småt. S. 4.

1) O. Nielsen: Gørding Herred, Danske Samlinger 2, 11, S. 1.

Side 196

fristende her at søge Tingstedet for det oprindelige Malt Herred fra Valdemarernes Dage. Navn og Beliggenhed kunde tyde paa, at Tanken ikke er helt vild, og naar Folk fra Egnen efter c. 400 Aars Forløb foreslog at lægge Tinget dér, tør man vove en Formodning om, at Traditionen om den gamle Brug af Højen ikke helt var død til Trods for de mange Aar. —

Beretningen om Gørding-Malt Herreders Sammenlægning er funden i Ribe Stiftamts Kopibog 1684–85, S. 187–94. Den viser, at Enevælden respekterede den ældgamle Tradition, at Tingstedets Fastsættelse var en Sag, der krævede Herredsmændenes Medvirken. Ved denne Lejlighed har den menige Almues Repræsentanter dog næppe gjort sig stærkt gældende over for den beredne Geheimeraad v. Speckhan og den Samling Ridefogder, der mødte frem, brede og faste i Sadlerne, men Bonden Christen Jensens sejge Kamp for Malthøj er et nyt Vidnesbyrd om den Fortidens Stræben efter at lægge Tingene paa Sogneskellene, som jeg har paavist i min foran citerede Afhandling (S. 357).

Vi vil nu give Stiftamtmandens Kopibog Ordet og gengive, hvad den beretter, dog med moderniseret Retskrivning undtagen for Navnenes Vedkommende:

Gjørring og Malt Herreder at sammenlægge.

Anno 1684 bekom hans Excellence kongl. Majestæts allernaadigste Befaling, dateret Kiøbenhavn den 16. December, at Gjørring og Malt Herreder skulde

sammenlægges, og et Tinghus opbygges, hvor den underliggende Almue svare skulde.

Da til saadan hans kongl. Majestæts allernaadigste Befalings Fuldbyrding haver hans Excellence

Anno 1684 den 31. December tilskreven Proprietarierne udi

Side 197

begge Herrederne og deres Fuldmægtige, nemlig:

til

-•- / V _/**_fi JLAJ. • -••••••••••

I^^^W^B^M^j^^H^|^^^

2) Velb. Frue Wibecke Rosenkrandtzt til Kiergaard og Fuldmægtige,

3) Velb. Hr. General-Major Schacks til Sneumgaard, Frantz Hansen udi Dårum,

4) Velb. Jørgen Scheel Dues Fuldmægtige, Niels Rasmussen paa Synderschou,

5) Velb. Hr. Oberst Rantzous Fuldmægtige, Peder Rasmussen paa Bramminge,

6) Velb. Claus Sehested til Estrupgaard, hans Fuldmægtige Niels Jessen udi Aschou,

og desforuden af Herredsmændene en Mand fra hver Sogn, som vare for

1) Darumb Sogn, Niels Hansen Tierreborg,

2) Bramming Sogn, Thomas Nielsen i Nøraae,

3) Weyrup Sogn, Christen Hansen i Grisbeck,

4) Giørring Sogn, Jes Jepsen i Giørringlund,

5) Aastrup Sogn, Thomas Mortensen i Terpling,

6) Jerne Sogn, Anders Svendsen i Gredsted,

7) Fouling Sogn, Lauge Madtzen i Aatt,

8) Holdsted Sogn, Christen Jensen i Holdsted,

9) Brørup Sogn, Peder Selgensen i Brørupgaard,

10) Læborg Sogn, Juel Hansen i Gammelby,

11) Lindknud Sogn, Hans Hansen i Adtzerbøl,

12) Malt Sogn, Søren Hansen i Aschou,

13) Folding Sogn, Christen Hansen ved Foldingbrou, at de vilde møde udi Ribe den 5, Januarij og give deres Mening fra dennem,, paa hvad Sted dennem syntes Tinget bekvemmeligst at kunne anordnes og henlægges

es.

Derpaa indfandt sig

Anno den 5. Januarij alle ovenbemeldte indciterede Proprietariers Fuldmægtige og Bønder af Giørring Herred, samt Hr. Major Sehested ved sin Skrivelse at være fornøjet med, hvis derved blev forrettet, og nogle af Malt Herred og indgav deres skriftlige Svar og Mening saaledes, at dennem syntes Tinget bekvemmeligst kunde

Side 198

lægges paa Giørring eller Lourup Marker paa den søndre Side Giørring Aa, mens Christen Jensen af Holdsted syntes, det skulde sættes paa nordre Side Aaen ved Malthøje.¹⁾

Hvorudover hans Excellence gav Ordre og Dagen termineret, at samtlige vilde møde ved Skellet imellem begge Herrederne den 15. Januarij næstefter, Stedet, hvor Tinget skulde anlægges, at oplede.

Den 15. Januarij rejste hans Excellence selv fra Ribe og ud imellem begge Herrederne ved Herredsskel og dér med forefindende Proprietariers Fuldmægtige og Herredsmænd omred vidtløftig paa Marken Norden og Søndre Giørring Aa og da endeligen træffede et Sted Østen paa Lourup Mark udi en Hede, kaldtes Grimhede, Vesten fra Dyredal ved en Tue eller Knold, hvor hans Excellence selv en Sten henlagde, lod læse hans kongl. Majestæts allernaadigste Befaling, og Tinget paa samme Sted ved de udnævnedes Herredsmænd lod indlyse, befalede saa udi hans kongelige Majestæts Navn, alt Giørring og Malt Herreders Almue og Undersaatter herefter skulde søge deres Ting og Ret paa samme Sted.

Derefter blev en ny Tingbog forfærdiget og derudi skreven saaledes som følger:

Hans kongl. Majestæts til Danmark og Norge etc. bestalter Geheimeraad, Stiftsbefalingsmand over Riber Stift og Amtmand over Riberhus Amt, jeg Frandtze Eberhardt von Speckhan, Ridder, kundgør hermed, det hans kongl. Majestæts allernaad. Befaling, dat. Kiøbenhavn d. 16. December 1684, til mig udi allernaad. Indhold er indkommen, at Giørring og Malt Herreder skulde sammenlægges, og at i Steden for forrige tvende et Ting paa et bekvemt Sted midt imellem begge Herrederne (hvortil for^{ne} begge Herreders underliggende Almue herefter alene skulde svare) anordnes og opbygges skulde.

Da saadant allerund, at efterleve haver jeg med
efterskrevne Proprietariers Fuldmægtige af bemeldte

1) Malthøje er lige paa Herredsskellet, og Vejrup, Aastrup og Holsted Sogne mødes dér.

Side 199

Herreder

personligen ladet os finde paa Marken ved Skellet,
som begge Herreder adskilt have, og da med efterfølgende Mænd

udi en stor Del flere Herredsmænds Forsamling og
Medfølge med Flid opsøgt, grandsket og udset et bekvem Sted,
hvor Tinget kunde anordnes, og haver vi
paa Grimhede straks ved Dyredal imellem Lourup og
Giørklindt ikke langt fra Herredsskellet funden en
Plads, hvor os samtlige syntes og er agtede at være lige
nær for begge Herreders længst afliggende Almue,
derfor lod hans kongl. Majestæts allernaad. Befaling
for samtlige oplæse, udi hans kongl. Majestæts Navn
lagde Sten og Stok og paa samme Sted ved ovenbemeldte Herredsmænd
Giør-Malt Herreds Ting lod
lægge og indlyse.
Ribe d. 26. Januarij Anno 1685.

F. E. von Speckhan.

Helt uden Opposition var denne Sammenlægning af Herrederne ikke foregaaet; thi ved Mødet i Ribe manglede adskillige Repræsentanter for Malt Herred, og navnlig savnedes Amtmand Skeel Dues Fuldmægtig, Niels Rasmussen paa Sønderskov, som først indfandt sig i Ribe Dagen før, Tinget skulde anordnes, medbringende en Protest fra Malt Herred, hvis Beboere ønskede at beholde deres eget Ting. Han og Mændene fra Føvling, Holsted, Læborg, Lindknud og Malt Sogne i Malt Herred gav ikke Møde ved Tingstedets Fastsættelse paa Grimhede den følgende Dag.

Stiftamtmand v. Speckhan følte sig meget ilde berørt ved denne Opposition og tilskrev 21. Januar Herren til Sønderskov, Jørgen Skeel Due, Amtmand over Dueholm, Ørum og Vestervig Amter, og berettede om

Side 200

Niels Rasmussens Optræden, idet han høfligst lod, som Due var uden Del deri, hvad han næppe var. Brevet sluttede med den Udtalelse, at han „vilde formode, at bemeldte Fuldmægtige for Udeblivelse og Protestation imod kongl. Majestæts allernaad. Befalingvorder sat til Rette, at han en anden Tid for saadant kan tage Vare, udi Henseende at Hr. Broder [Jørgen Skeel Due] betjener ligesaa vel som jeg Amtmands-Charge, der ogsaa gerne vilde have fort, hvis som han paa kongl. Majestæts Vegne befaler."

For helt at sikre sig mod Overraskelser fandt v. Speckhan det endog ydermere fornødent samme Dag at underrette Etatsraad Bolle Luxdorph, der havde meget stor Indflydelse i Regeringskredse som Kammersekretær og Medlem af Kancelliet, om Stillingen. Han berettede om sin Fremgangsmaade i Sagen, og her fremkommer yderligere den Oplysning, at det til Tinget udpegede Sted laa Syd for Gørding Aa, da de største Sogne laa paa den Side af Aaen. Sammenlægningen af Herrederne tjente dem bedst, erklærede han, men han tvivlede ikke paa, at Jørgen Skeel Due vilde supplicere derimod, hvorfor han i Tide vilde forberede Luxdorph, thi „naar det ret considereris, er saadanne egne og smaa Ting (som muligt begæres kunde) ikke tjenlige, thi jo mindre Ting eller Birk, jo slettere Retten undertiden administreres, thi vil jeg formode, det forbliver ved det, som hans kongl. Majestæt en Gang befalet haver."

v. Speckhan behøvede ikke at nære Uro. Herredernes Sammenlægning gennemførtes, og Tingets Henlæggelse til Lovrup Mark blev opretholdt gennem de følgende Tider. 1685 5. August kunde han beordre Herredsfoged Anders Nielsen Saaby til paa det fastsatte Sted

Side 201

at træffe Anstalter til Opførelsen af et Tinghus paa 4 å 5 Fag „med tilbehørlige Justitialier." Ifølge en senere Skrivelse af 20. s. M. omfattede disse sidste efternævnte Fornødenheder for effektiv Retspleje: en Galge med Stige og en Kag med Halsjern og Ringe. Omkostningerne ved det beskedne Tinghus og Justitialierne ansloges til i alt 70 Rdlr. I Mark, som paalignedes Herredsmændene med 26 Sk. af en Helgaard, 13 Sk. af en Halvgaard, 7 Sk. af et Boel og 3 Sk. af et Gadehus.

Tingets Henlæggelse til dette Sted ændredes end ikke straks, da Skads Herred ved Reskript af 1737 11. Januar lagdes under Herredsfogden i Gørding-Malt Herreder. I Længden passede det dog ikke for alle 3 Herreder at søge Ting paa det gamle Sted, thi ved Reskript af 1747 10. Februar beordredes Stiftamtmanden i Ribe til at lade opsætte et Tinghus for alle tre Herreder midt i Jurisdiktionen, hvilket blev i Gørding Herred ikke langt fra Endrupholm, hvor Tinghuset endnu laa, da Forbindelsen med Skads Herred atter blev hævet ved Reskript af 1800 3. Oktober. Endnu en halv Snes Aar forblev Tinget der, indtil det ved Reskript af 1811 26. Februar flyttedes til Jernvedlund, men det var et

lidet heldigt Valg, thi allerede 1814 26. Maj udgik der Reskript om at flytte det til Hulvad i Malt Herred, hvor dette Herreds Ting laa i 1638. Heller ikke der blev det ret længe. 182 S 24. December beordredes det flyttet til Vejrup Kro, og endelig i 1845 rykkede Gørding-Malt Herreders Ret ind i det nyopførte af Bindsbøll tegnede Tinghus i Holsted, hvorfra den ikke senere er blevet flyttet.